

ศัพท์ที่จะแจกต่อไปนี้เป็น อุต, พรหม, ราช, ภควันตุ, อรหนต, ภาวนต, สตถ, ปิตุ, มาตุ, มน, กम्म, โค.

อุต [ตน] เป็น ปุ่ลิ่งค์ แจกอย่างนี้

เอก.

- ป. อุตตา
- ท. อุตตาน
- ต. อุตตนา
- จ. อุตตโน
- ปญ. อุตตนา
- ฉ. อุตตโน
- ส. อุตตนิ
- อา. อุตต

พรหม [หรรหม] เป็น ปุ่ลิ่งค์ แจกอย่างนี้

เอก.

- ป. พรหฺมา
- ท. พรหฺมาน
- ต. พรหฺมฺนา
- จ. พรหฺมฺโน
- ปญ. พรหฺมฺนา
- ฉ. พรหฺมฺโน
- ส. พรหฺมฺนิ
- อ. พรหฺเม

พหุ.

- พรหฺมาโน
- พรหฺมานโน
- พรหฺเมหิ พรหฺเมภิ
- พรหฺมาน
- พรหฺเมหิ พรหฺเมภิ
- พรหฺมาน
- พรหฺเมสุ
- พรหฺมาโน

ราช [พระราช] เป็น ทวีลิ่งค์ ใน ปุ่ลิ่งค์ แจกอย่างนี้

เอก.

- ป. ราชา
- ท. ราชาน

พหุ.

- ราชาโน
- ราชาโน

ด.	รณญา	ราชูหิ	ราชูภิ
จ.	รณโย รุชโน รณญุ	ราชูนุ	
ปญ.	รณญา	ราชูหิ	ราชูภิ
ฉ.	รณโย รุชโน รณญุ	ราชูนุ	
ส.	รณญู รุชนิ	ราชูสุ	
อา.	ราช	ราชาโน	

ศัพท์สมาส มี ราช ศัพท์ เป็นที่สุด เหมือน มหาราช แจก อย่างนี้ก็ได้.

	เอก.	พหู.
ป.	มหาราชา	มหาราชาโน
ท.	มหาราช	มหาราเช
ค.	มหาราเชน	มหาราเชหิ มหาราเชภิ
จ.	มหาราชสุต ๑เป๑	มหาราชาโน
ปญ.	มหาราชสุมา ๑เป๑	มหาราเชหิ มหาราเชภิ
ฉ.	มหาราชสุต	มหาราชาโน
ส.	มหาราชสุมี ๑เป๑	มหาราเชสุ
อา.	มหาราช	มหาราชาโน

ภควนตุ [พระผู้มีพระภาค] เป็นบุลึงค์ แจกอย่างนี้

	เอก.	พหู.
ป.	ภควา	ภควนตา ภควนโต
ท.	ภควนตุ	ภควนเต ภควนโต
ค.	ภควตา	ภควนเตหิ ภควนเตภิ
จ.	ภควโต	ภควตุ ภควนตานุ
ปญ.	ภควตา	ภควนเตหิ ภควนเตภิ
ฉ.	ภควโต	ภควตุ ภควนตานุ
ส.	ภควติ ภควนเต	ภควนเตสุ
อา.	ภคว ภควา	ภควนตา ภควนโต

คำว่า ภควนฺตา ภควนฺเต ภควนฺโต นั้น มีวิธีใช้ไม่เหมือนกัน ภควนฺตา ภควนฺเต ใช้เป็น ทูวิจนะ สำหรับกล่าวถึงคน ๒ คน ภควนฺโต ใช้เป็น พหุวจนะ สำหรับกล่าวถึงคนมาก ตั้งแต่ ๓ ขึ้นไป.

ศัพท์นี้ เมื่อพิจารณาตามลักษณะ ก็เป็นคุณนามแจกได้ทั้ง ๓ ลิงค์ แต่อาศัย ภควนฺตุ ศัพท์ ท่านใช้เฉพาะแต่ปุงลิงค์อย่างเดียว ไม่ใช่ ใน อิตถิลิงค์ และ นปุงสกลิงค์ จึงสงเคราะห์เข้าเป็นนามนามเสีย ใช้เป็นบทคุณของศัพท์อื่นไม่ได้.

ศัพท์อื่นนอกจากนี้มี คุณวณฺตุ เป็นต้นเป็นคุณนามแท้ แจกได้ทั้ง ๓ ลิงค์, ปุงลิงค์ แจกเหมือน ภควนฺตุ, อิตถิลิงค์ เป็น คุณวณฺติ แจกอย่าง อี การันต์ ใน อิตถิลิงค์, นปุงสกลิงค์ ป. เอก. คุณวํ คุณวณฺตํ. อา. เอก. คุณว, ป. ทู. อา. พหุ. คุณวณฺตานิ เหลือ นั้นเหมือน ภควนฺตุ.

อรหนฺต พระอรหันต์ เป็น ทูวิลิงค์, ในปุงลิงค์ แจกเหมือน ภควนฺตุ แปลกแต่ ป. เอก. อรหา อรหํ เท่านั้น.

ภวนุต [ผู้เจริญ] เป็น ทิวลิ้งค์ ใน ปุ่ลึงค์ แจก อย่างนี้

	เอก.		พหุ.	
ป.	ภว		ภวนุตตา	ภวนุตโต
ท.	ภวนุต		ภวนุตเต	ภวนุตโต
ต.	ภวนุตตา โภถตา		ภวนุตเตหิ	ภวนุตเตภิ
จ.	ภวนุตโต โภถโต ภวนุต		ภวนุตตาน	
ปญ.	ภวนุตตา โภถตา		ภวนุตเตหิ	ภวนุตเตภิ
ฉ.	ภวนุตโต โภถโต ภวนุต		ภวนุตตาน	
ส.	ภวนุตเต		ภวนุตเตสุ	
อา.	ภวน		ภวนุตตา ภวนุตโต โภถนุตตา โภถนุตโต	

สตถุ [ผู้สอน] เป็น ปุ่ลึงค์ แจกอย่างนี้

	เอก.		พหุ.	
ป.	สตถา		สตถาโร	
ท.	สตถาร		สตถาโร	
ต.	สตถารธา สตถุนา		สตถาเรหิ	สตถาเรภิ
จ.	สตถุ สตถุน		สตถาราน	
ปญ.	สตถารธา		สตถาเรหิ	สตถาเรภิ
ฉ.	สตถุ สตถุน		สตถาราน	
ส.	สตถริ		สตถาเรสุ	
อา.	สตถา		สตถาโร	

ปัตตุ [พ่อ] เป็น ปุงลึงค์ แจกอย่างนี้

	เอก.		พหุ.	
ป.	ปัตตา		ปัตโตร	
ท.	ปัตตร		ปัตโตร	
ต.	ปัตตรา ปัตตุนา		ปัตเตรหิ	ปัตเตรภิ ปัตตุนหิ ปัตตุนภิ
จ.	ปัตตุ ปัตตุน ปัตตราน		ปัตตุน	
ปญ.	ปัตตรา		ปัตเตรหิ	ปัตเตรภิ ปัตตุนหิ ปัตตุนภิ
ฉ.	ปัตตุ ปัตตุน ปัตตราน		ปัตตุน	

ส.	ปีตรี	ปีตเรตุ ปีตตุ
อา.	ปีตา	ปีโตร

มาตุ [มารดา] เป็นอิทธิลิงค์ แจกอย่างนี้

	เอก.	พหู.
ป.	มาตา	มาโตร
ท.	มาตรี	มาโตร
ต.	มาตรา มาตุยา	มาตราหิ มาตริภิ มาตุหิ มาตุภิ
จ.	มาตุ มาตุยา	มาทรานํ มาตุนํ
ปญ.	มาตรา	มาตราหิ มาตราภิ มาตุหิ มาตุภิ
ฉ.	มาตุ มาตุยา	มาทรานํ มาตุนํ
ส.	มาตริ	มาตราสุ มาตุสุ
อา.	มาตา	มาโตร

ศัพท์เชื่อมโนคณะ

มน	ใจ	เดช	เดช
อย	เหล็ก	ปย	น้ำนม
อร	อก	ยศ	ยศ
เจต	ใจ	วจ	วาจา
ตป	ความร้อน	วย	วัย
ตม	มืด	สิโร	หัว

กम्म [กรรม] เป็น นปุสกลิงค์ แจกอย่างนี้

	เอก.	พหู.
ป.	กมฺมํ	กมฺมานิ
ท.	กมฺมํ	กมฺมานิ
ต.	กมฺมุนา	กมฺเมหิ กมฺเมภิ
จ.	กมฺมุโน	กมฺมานํ
ปญ.	กมฺมุนา	กมฺเมหิ กมฺเมภิ
ฉ.	กมฺมุโน	กมฺมานํ
ส.	กมฺมนิ	กมฺเมสุ

อา.   กम्म   กมฺมานิ

โค [โค] สามัญ ไม่นิยมว่า ผู้เมีย แจกอย่างนี้

	เอก.	พหู.
ป.	โค	คาโว
ท.	คาวํ คาวุํ	คาโว
ต.	คาเวน	โคหิ โคภิ คาวะหิ คาวะภิ
จ.	คาวสุส	คุนฺนํ คาวานํ
ปญ.	คาวสุมา คาวมฺหา คาวา	โคหิ โคภิ คาวะหิ คาวะภิ
ฉ.	คาวสุส	คุนฺนํ คาวานํ
ส.	คาวสุมี คาวมฺหิ คาวะ	โคสุ คาวะสุ
อา.	คาว	คาโว

ศัพท์ทั้งหลาย ๖ คือ ปุม ชาย, สหามา [ไม่นิยมว่า ผู้เมีย], อทฺธา กาลยัศฺยาว, มจฺว ชื่อพระอินทร์, ยว ชายหนุ่ม, สข เพื่อน, เหล่านี้ ไม่ใคร่มีคำใช้นัก ถึงใช้บ้างก็เป็นบางวิภัตติไม่ทั่วไป ไม่ต้องแจกไว้ในที่นี้ให้พิสดาร. ปุม เป็น ปุงลิงค์ มีที่ใช้บ้าง แต่ ป. เอก. ปุมมา เท่านั้น. สหามา เป็นคำกลาง ๆ ไม่นิยมว่าตัวผู้หรือตัวเมีย เหมือนกับศัพท์ คือ โค มีที่ใช้แต่ ป. เอก. สห, ในปุงลิงค์ ใช้เป็น สุนข ใน อิตถิลิงค์เป็น สุนชิ หรือ ใช้ศัพท์อื่น ๆ นอกจากนี้ แจกตามการันต์ในลิงค์นั้น ๆ.

อทฺธา เป็น ปุงลิงค์ มีที่ใช้บ้างแต่เอก. ป. อทฺธา ท. อทฺธานํ ต. อทฺธุนา จ. ฉ. อทฺธุนิ ส. อทฺธานะ เท่านั้น.

มจฺว เป็น ทฺวิลิงค์ ใน ปุงลิงค์ ใช้มากแต่ ป. เอก. ยว, ใน อิตถิลิงค์ เป็น ยวตี แจกตาม อี การันต์ในลิงค์นั้น.

สข เป็น ทฺวิลิงค์ ในปุงลิงค์ ใช้มากแต่ ป. เอก. สข, ใน อิตถิลิงค์ เป็น สชิ แจกตาม อี การันต์ในลิงค์นั้น.

สังขยาคุณนาม

ศัพท์ที่เป็นเครื่องหมายคณนามชื่อ สังขยา. สังขยา แบ่งเป็น ๒ คือ ปกติสังขยาอย่าง ๑ ปรณสังขยาอย่าง ๑.

ปกติสังขยานั้น นับโดยปกติ เป็นต้นว่า หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า, สำหรับ นับนามนามให้รู้ว่ามีประมาณเท่าใด เหมือนคำพูดในภาษาของเราว่า คนผู้หนึ่ง ถือสมุด ๒ เล่ม ดินสอขาว ๓ แท่ง ดินสอฝรั่ง ๔ แท่ง กระดาษ ๕ แผ่น เดินไป เป็นต้น.

ปรณสังขยานั้น สำหรับนับนามนาม ที่เต็มในที่นั้น ๆ คือ นับเป็นชั้น ๆ เป็นต้นว่า ที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่ ที่ห้า เหมือนคำพูดในภาษาของเราว่า บุตรชายที่ ๑ ของผู้มีชื่อ ไปเรียนหนังสืออยู่ในสำนักครูที่ ๒ พอถึงปีที่ ๓ ก็สอบไล่ได้ประโยค ที่ ๔ ยังไม่ถึงชั้นที่ ๕ เป็นต้น.

ปกติสังขยานี้ ในคัมภีร์ศัพทศาสตร์ท่านแบ่งเป็น ๒ พวก ตั้งแต่ เอก ถึง จตุ จัดเป็น สัพพนาม ตั้งแต่ ปญจ ไป เป็น คุณนาม. ส่วนปรณสังขยา เป็น คุณนามแท้.

วิธีนับปกติสังขยา อย่างนี้

เอก ๑

ทวิ ๒

ติ ๓

จตุ ๔

ปญจ ๕

ฉ ๖

สตต ๗

อฏฐ ๘

นว ๙

ทส ๑๐

เอกาทส ๑๑

ทวาทส, พารส ๑๒

เตรส ๑๓

จตุททส, จุททส ๑๔

ปญจทส, ปณฺณรส ๑๕

โสฬส ๑๖

สตุตรส ๑๗	
อฏฐารส ๑๘	
เอณวิสติ, อุณวิส ๑๙	
วิส, วิสติ ๒๐	
เอกวิสติ ๒๑	
ทฺววิสติ, พาวิสติ ๒๒	
เตวิสติ ๒๓	
จตุวิสติ ๒๔	
ปญจวิสติ ๒๕	
ฉฬพิสติ ๒๖	
สตุตวิสติ ๒๗	
อฏฐวิสติ ๒๘	
เอณตฺตีส, อุณตฺตีส ๒๙	
ตีส, ตีสติ ๓๐	
เอกตฺตีส ๓๑	
ทฺวตฺตีส, พตฺตีส ๓๒	
เตตฺตีส ๓๓	
จตุตฺตีส ๓๔	
ปญจตฺตีส ๓๕	
ฉตฺตีส ๓๖	
สตุตตฺตีส ๓๗	
อฏฐตฺตีส ๓๘	
เอณจตุตฺตีส, อุณจตุตฺตีส ๓๙	
จตุตฺตีส, ตฺตีส ๔๐	
เอกจตุตฺตีส ๔๑	
ทฺวจตุตฺตีส ๔๒	
เตจตุตฺตีส ๔๓	
จตุจตุตฺตีส ๔๔	

ปณจตุตทาพีธ ๔๕

ณจตุตทาพีธ ๔๖

สตุตจตุตทาพีธ ๔๗

อฏฐจตุตทาพีธ ๔๘

เอกุนปณญาส, อุณปณญาส ๔๙

ปณญาส, ปณณาส ๕๐

สญฺฐี ๖๐

สตุตติ ๗๐

อสีติ ๘๐

นวุติ ๙๐

สตํ ร้อย

สหสุตํ พัน

ทสสหสุตํ หมื่น

สตุสหสุตํ, ลกฺขํ แสน

ทสสตุสหสุตํ ล้าน

โกฏิ โกฏิ

เอกสังขยา เป็น เอกวจนะอย่างเดียว.

เอกศัพท์นาม เป็น ทิววจนะ.

ตั้งแต่ ทิว จนถึง อฏฐารส เป็นพหุวจนะอย่างเดียว เป็น ๓ ลิงค์.

ตั้งแต่ เอกุนวิสติ จนถึง อฏฐนวุติ เป็นเอกวจนะ อิตถิลิงค์อย่างเดียว แม้เข้ากับศัพท์ที่เป็นพหุ
วจนะลิงค์อื่น ก็คงอยู่ อย่างนั้น ไม่เปลี่ยนไปตาม.

ตั้งแต่ เอกุนวิสติ ถึง อฏฐตุตตีสติ และตั้งแต่ เอกุนสตุตติ ถึง อฏฐนวุติ แจกตามแบบ อี การันต์ ใน
อิตถิลิงค์ [รตุติ].

ตั้งแต่ เอกุนสญฺฐี ถึง อฏฐสญฺฐี แจกตามแบบ อี การันต์ ใน อิตถิลิงค์ [นารี]

ศัพท์นาม

ศัพท์นามนั้น แบ่งเป็น ๒ คือ ปุริสศัพท์นาม ๑ วิเศษนศัพท์นาม ๑.

ปุริสศัพท์นามนั้น เป็นศัพท์สำหรับใช้แทนชื่อคนและ สิ่งของที่ออกชื่อมาแล้วข้างต้น เพื่อจะไม่ให้เป็นการซ้ำซาก นับตาม บุรุษที่ท่านจัดไว้ใน อาขยัต เป็น ๓ คือ ต ศัพท์ ๑ ตุมห ศัพท์ ๑ อมฺห ศัพท์ ๑.

วิเศษนศัพท์นามนั้น คล้าย ๆ กับคุณนาม แต่มีวิธีแจก ไม่เหมือนคุณนาม แบ่งเป็น ๒ อนิยม นิยม.

ศัพท์เหล่านี้ คือ ย, อญฺญ, อญฺญตฺร. อญฺญตฺม, ปฺร, อปฺร, กตฺร, กตฺม, เอก, เอกจฺจ, สพฺพ, กิ, เป็น อนิยม.

ต, เอต, อิม, อมฺ, เป็น นิยม.

อพยยศัพท์

ยังมีศัพท์อีกจำพวกหนึ่ง จะแจกด้วยวิภคิตทั้ง ๗ แปลงรูป ไปต่าง ๆ เหมือนนามทั้ง ๓ ไม่ได้ คงรูปอยู่เป็นอย่างเดียว ศัพท์ เหล่านี้เรียกว่า อพยยศัพท์ ๆ นี้ เป็นอุปสัคบ้าง นิบาตบ้าง ปัจจัย บ้าง.

อุปสัคนั้น สำหรับใช้นำหน้านามและกิริยา ให้วิเศษขึ้น เมื่อ นำหน้านาม มีอาการคล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากิริยา มีอาการ คล้ายกิริยาวิเศษนะ.

อุปสัค

อติ	ยิ่ง	เกิน	ล่วง	
อธิ	ยิ่ง	ใหญ่	ทับ	
อนุ	น้อย	ภายหลัง	ตาม	
อป	ปราศ	หลีก		
อปี หรือ ปี	ไกล	บน		
อภิ	ยิ่ง	ใหญ่	จำเพาะ	ข้างหน้า
อว หรือ โอ	ลง			
อา	ทั่ว	ยิ่ง	กลับความ	
อุ	ขึ้น	นอก		
อุป	เข้า	ไป	ใกล้	มัน
ทุ	ชั่ว	ยาก		
นิ	เข้า	ลง		

นิ ไม่มี ออก
ป ทั่ว ข้างหน้า ก่อน ออก
ปฎิ เฉพาะ ตอบ ทวน กลับ
ปรา กลับความ
ปริ รอบ
วิ วิเศษ แข็ง ต่าง
สั พร้อม กับ ดี
สุ ดี งาม ง่าย.

นิบาต

นิบาต นั้น สำหรับลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กิริยาศัพท์ บ้าง บอก อาลปะนะ กาล ที่ ปริเฉท
อุปไมย ปฏิเสธ ความได้ยินเล่าลือ ความปรักป ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น.

นิบาตบอกอาลปะนะ

อกุฆเ
ภนฺเต, ภทฺนฺเต
ภณ
อมฺโก
อาวุโส
เร, อเร
เห
เซ

นิบาตบอกกาล

อด ครั้งนั้น
ปาโต เข้า
ทิวา วัน
สಾಯฺ เย็น
สุเว ในวัน
หิโยโย วันวาน

เสว วันพรุ้ง
สมปติ บัดเดี๋ยวนี
อายุตี๋ ต่อไป

นิบาตบอกที่

อุทุธิ	เบื่องบน
อุปริ	เบื่องบน
อนุตรา	ระหว่าง
อนุโต	ภายใน
ติโร	ภายนอก
พหิ	ภายนอก
พหิทุธา	ภายนอก
พาหิรา	ภายนอก
อโธ	เบื่องต่ำ
เหตุฐา	ภายใต้
โอริ	ฝั่งใน
ปารี	ฝั่งนอก
หุริ	โลกอื่น
สมมุขา	ต่อหน้า
ปรมุขา	ลับหลัง
รโห	ที่ลับ

นิบาตบอกปริจเจท

กิว	เพียงไร
ยาว	เพียงใด
ดาว	เพียงนั้น
ยาวเทว	เพียงไคนั้นเทียว
ดาวเทว	เพียงนั้นนั้นเทียว
ยาวตา	มีประมาณเพียงใด
ดาวตา	มีประมาณเพียงนั้น

กิตฺตาวตฺตา	มีประมาณเท่าใด
เอตฺตาวตฺตา	มีประมาณเท่านั้น
สมนฺตฺตา	รอบคอบ

นิบาตบอกอุปมาอุปไมย

วีย	ราวกะ
อิว	เพียงดั่ง
ยถา	ฉนั้นใด
เสยฺยยถา	ฉนั้นใด
ตถา	ฉนั้นนั้น
เอวํ	ฉนั้นนั้น

นิบาตบอกประการ

เอวํ	ด้วยประการนั้น
ตถา	" "
กถํ	ด้วยประการไร

นิบาตบอกปฏิเสธ

น	ไม่
โน	"
มา	อย่า
ว	เที่ยว
เอว	นั้นเที่ยว
วินา	เว้น
อถํ	พอ

นิบาตบอกความได้ยินคำเล่าลือ

กิริ	ได้ยินว่า
ขลุ	ได้ยินว่า
สุทํ	ได้ยินว่า

นิบาตบอกปริกัป

เจ	หากว่า
ยทิ	ผิว่า
สเจ	ถ้าว่า
อด	ถ้าว่า
อปเปว นาม	ชื่อแม่ไหน
ยนุณ	กระไรหนอ

นิบาตบอกความถาม

กี	หรือ, อะไร
กถิ	อย่างไร
กจุจิ	แลหรือ
นุ	หนอ
นนุ	มิใช่หรือ
อุทาหุ	หรือว่า
อาหุ	หรือว่า
เสยยถิทิ	อย่างไรนี้

นิบาตบอกความรับ

อาม	เออ	อามนุตา	เออ
-----	-----	---------	-----

นิบาตบอกความเตือน

อิงฆ	เชิญเถิด	หนุท	เอาเถิด	ตคฆ	เอาเถิด
------	----------	------	---------	-----	---------

นิบาตสำหรับผูกศัพท์และประโยคมีอัตราเป็นอนนท

จ	ด้วย, อนึ่ง, ก็, จริงอยู่
วา	หรือ, บ้าง
หิ	ก็, จริงอยู่, เพราะว่า
ตุ	ส่วนว่า, ก็
ปน	ส่วนว่า, ก็
อปี	แม่, บ้าง
อปีจ	เออ ก็
อดวา	อีกอย่างหนึ่ง

นิบาตสักว่าเป็นเครื่องทำบทให้เต็ม

นุ	หนอ
สุ	ลี
เว	เว้ย
โว	โว้ย
โจ	แล
วต	หนอ
หเว	เว้ย

นิบาตมีเนื้อความต่าง ๆ

อญญทตฺต	โดยแท้
อโถ	อนึ่ง
อทฺธา	แน่แท้
อวสุสํ	"
อโห	โอ
อารา	ไกล
นิจํ	ต่ำ
นฺน	แน่
นानา	ต่าง ๆ
ปจฺจนา	ภายหลัง
ปฏฺฐาย	ตั้งก่อน
อาวี	แจ้ง
อุจฺจํ	สูง
อิติ	เพราะเหตุนั้น, ว่าดังนี้, ด้วยประการนี้, ชื่อ
กิญฺจาปี	อย่างน้อยหนึ่ง
กฺวจิ	บ้าง
มิจฺจนา	ผิด
มฺุธา	เปล่า
มฺุสา	เท็จ

สกี	คราวเดียว
สตกขตุตุ้	รื้อคราว
ปฎุติ	จำเดิม
ปุ่น	อีก
ปุ่นปุ่น	บ่อย ๆ
กียุโย	ยิ่ง
กียุโยโส	โดยยิ่ง
สทุธิ	พร้อม, กับ
สณิกั	ค่อย ๆ
สยั	เอง
สห	กับ
สามั	เอง

ปัจจัยนั้น ลงท้ายนามศัพท์ เป็นเครื่องหมายวิภัติบ้าง ลงท้ายธาตุ เป็นเครื่องหมายกิริยาบ้าง อย่าง
นี้ :-

โต ปัจจัย เป็นเครื่องหมายตติยวิภัติ แปลว่า "ข้าง" เป็นเครื่องหมายปัญจมีวิภัติ แปลว่า "แต่"
เป็นต้น ดังนี้ :-

สพฺพโต	แต่-ทั้งปวง
อณฺญโต	แต่-อื่น
อณฺญตรโต	แต่-อันใดอันหนึ่ง
อิตรโต	แต่-นอกนี้
เอกโต	ข้างเดียว
อฺกโต	สองข้าง
ปรโต	ข้างอื่น
ตโต	แต่-นั้น
เอโต อโต	แต่-นั้น
อิโต	แต่-นี้
อปรโต	ข้างอื่นอีก
ปฺรโต	ข้างหน้า

ปัจจุ โต	ข้างหลัง
ทกฺขิณ โต	ข้างขวา
วาม โต	ข้างซ้าย
อุตฺตร โต	ข้างเหนือ
อฺธฺร โต	ข้างล่าง
ย โต	แต่-ใด
อมฺ โต	แต่-โน้น
กตฺร โต	แต่-อะไร
กุ โต	แต่-ไหน

ปัจจัยทั้งหลาย คือ ตฺร ตฺถ ห ฐ ฑี หิ หิ หิ ญจณํ ว เป็น เครื่องหมาย สุตฺตมีวิภคฺติ แปรตาม สุตฺตมี
คํนี้:-

สพฺพตฺร	ใน-ทั้งปวง
สพฺพตฺถ	" "
สพฺพฑี	" "
อญฺญตฺร	ใน-อื่น
อญฺญตฺถ	" "
ยตฺร	ใน-ใด
ยตฺถ	" "
ยหิ	" "
ยหิ	" "
ตตฺร	ใน-นั้น
ตตฺถ	" "
กฺตฺร	ใน-ไหน
กตฺถ	" "
กฺหิ	" "
กฺหิ	" "

ตहीं	" "
ตहीं	" "
อตุร	ใน-นี้
อตุถ	ใน-นี้
เอกตุร	ใน-เดียว
เอกตุถ	" "
อุภยตุร	ใน-สอง
อุภยตุถ	" "
เอตุถ	ใน-นี้
อิฐ	" "
อิห	" "
กุหิณัจฉ	" "
กว	" "

ปัจจัยทั้งหลาย คือ ทา ทานิ รหิ ฐนา ทาจัน ชุช ชุช เป็น เครื่องหมาย สตุตมีวิภัตติ ลงในกาล ดังนี้

สพพทา	ในกาลทั้งปวง
สทา	ในกาลทุกเมื่อ
เอกทา	ในกาลหนึ่ง, บางที
ยทา	ในกาลใด, เมื่อใด
ตทา	ในกาลนั้น, เมื่อนั้น
กทา	ในกาลไร, เมื่อไร
กทาจิ	ในกาลไหน, บางคราว
อิทานิ	ในกาลนี้, เดียวนี้
เอตริหิ	ในกาลนี้, เดียวนี้
กรหจิ	ในกาลไหน ๆ, บางครั้ง
อฐนา	ในกาลนี้, เมื่อก็
กุตาจัน	ในกาลไหน
อชช	ในวันนี้
สชช	ในวันมีอยู่, วันนี้

ประชช ในวันอื่น

อประชช ในวันอื่นอีก.

ปัจจัยที่เป็นกิริยาภิตก ๕ ตัว คือ ทเว ตุ้ ตุน ตวา ตวาน กับทั้งปัจจัยที่อาเทศออกจาก ตวา เป็น อพย
ยะ แจกด้วยวิภิตติไม่ได้ อ. ดังนี้ :-

กาทเว เพื่ออันทำ

กาคู่ ความทำ, เพื่ออันทำ

กาตุน ทำแล้ว

กตวา "

กตวาน "

จบอพยยศัพท์ แต่เท่านี้.